

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἐγεννήθη τῷ 1877 ἐν Καρπενησίῳ τῆς Εὐρυτανίας. Ποιητής, δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης. Διετέλεσε συντάκτης καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν χρονογράφος εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῶν *Συζητήσεων*, τὸ *Σκρίπ*, τὸν *Χρόνον*, τὸ *Ἄστυ*, τὸ *Ἐμπρὸς* καὶ ἄλλα ἡμερήσια φύλλα, καὶ εἰς τὰ φιλολογικὰ περιοδικὰ *Παναθήναια*, *Ὁ Νουμᾶς*, *Ἡμερολόγιον Σκόκου*, *Γράμματα* κλπ. κλπ. Συνέγραψε πολλὰ ποιήματα, ἐξέδωκε δὲ καὶ τὴν συλλογὴν *Πολεμικὰ τραγούδια*. Ἐκαλλιτέχνησε πλεῖστα διηγήματα: «Οἱ λυτρωταί» (1901), «Νυχτογέννημα» (1901), «Μία σπαθιά εἰς τὰ σπλάχνα τῶν Θεῶν» (1902), «Τὸ μαντήλι» (1905), «Τ' ἄλογο» (1906), «Ὁ Πατούλας» (1908) κλπ. Διεκρίθη εἰς τὸ οὐμοριστικὸν χρονογράφημα, ἔγραψε δὲ καὶ μελέτας κριτικὰς καὶ καλλιλογικὰς καὶ παντοῖα κοινωνιολογικὰ ἄρθρα.

Τ' ΑΛΟΓΟ

Ἐνα κάρρο ἀνέβαινε ἀπὸ τὰ Σφαγεῖα. Μέσα ἔφερνεν ἕνα βόδι σφαγμένον μὲ τὰ πόδια στὸν οὐρανόν. Ἀπάνω στὸ σφαχτὸ ὁ καρροτσέρης, ἕνας ἄνθρωπος μελαχροινός, μὲ ψαρὰ γένεια, καὶ τὸ παιδί του. Τὸ κάρρο κυλιόταν ἀργά, νωθρὰ μέσα στὴ γαλήνη.

Ἦταν Ἀπρίλης, εἶχε πέσει τὸ βράδυ, κι ἄναβαν τὰ φῶτα. Ἀπὸ τὸ καμουτσίκι, ἕνα μαδημένον σκοινί, μποροῦσε νὰ καταλάβῃ κανεὶς πῶς ὁ καρροτσέρης ἀγαποῦσε τ' ἄλογο. Τὸ καμουτσίκι ἔπεφτε στὰ καπούλια πολὺ ἐλαφρὰ σὰν παιγνίδι. Καὶ σ' ὅλον τὸν ἀνήφορον ἀπὸ

τὰ Σφαγεῖα ἴσα μὲ τὴν πόλι, αὐτὸ τ' ἄλογο δὲν ἄκουσε βρισιά, μήτε προσταγή, παρὰ τὴ φωνή:

— "Ἐλα, Κύρκο. "Αειντε, Κύρκο. "Ἐτσι, μ' αὐτὸ τὸ χᾶϊδι, ἀνέβαινε, σέρνοντας τὸ κάρρο, ἓνα σφαχτὸ καὶ δύο ἀνθρώπους.

— Ποὺ λές, εἶπεν ὁ γέρος ὁ καρροτσέρης, φτύνοντας καπνὸ, ποὺ λές βρέ, ὁ Κύρκος ἔχει φιλότιμο. Νὰ τ' ἀκοῦς ἐσύ, ποὺ κάποτε χτυπᾶς. Δὲν τὰ δέρνουν τὰ ζᾶ. Τὸ ζῶ εἶναι ἄνθρωπος. Καὶ τέτοιο ἄλογο, βρέ, ποῦ τὸ βρίσκεις; Σὰν τοῦτο; Μᾶς τρέφει ὄλους, ποὺ λές. Δίνει ψωμὶ ἐμένα, ἐσένα, τῆς μάννας σου, τῶν ἀδερφιῶν, τοῦ σπιτιοῦ. "Ἐνα ζῶ νὰ θρέφῃ ὀκτὼ ἀνθρώπους!... Θὰ πῆς: ἐγὼ δουλεύω. "Ἀμ αὐτὸ δουλεύει πρῶτα κι ὕστερα γώ. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι δουλευτῆς ποὺ δὲ βρίσκεται. Εἶν' ἀπὸ τὴ Σερβία, βρέ. Χρεωθήκαμε νὰ τὸ πάρουμε, δὲν τὰ ξεύρεις ἐσύ.

Πέρασε κάμποση ὥρα μὲ σιωπή.

Τὸ παιδὶ ἔπαιζε μὲ τὴν οὐρὰ τοῦ βοδιοῦ. Ὁ γέρος ἔφτυνε τὸν καπνὸ, λέγοντας πότε-πότε: Φτοῦ, φαρμάκι! "Ἐπειτα ξανάρχισε!

— Ποὺ λές. Πόσες ἀραμπαδιές ἔφερε ὁ Κύρκος ἀπ' τὰ νταμάρια. Κανένα ἄλογο δὲν κουβάλησε τόση πέτρα, τόσο λιθάρι. Δώδεκα δραχμὲς τὴν ἡμέρα. Μᾶς ἔσωσε. Κι ἀπ' τὴν Πεντέλη, πρὶν πάρωμε κάρρο δικό μας, εἶχε ζευχθῆ καὶ τράβαγε μάρμαρο καὶ κακό. Νὰ μάρμαρο! Θεόρατο, γιὰ τ' ἀγάλματα, ποὺ λές. Καὶ νὰ πῆς πὼς δὲν ἦταν ἄγριο; Ἦταν· ὅμως ἄκουγε κιόλας. "Ἐδῶ στὸ Λυκαβητὸ μπορούσε, ἂν ἦταν ἄλλος καρροτσιέρης, νὰ βρῆ τὸ διάολό του στὸν κατήφορο. "Ὅμως ἐγὼ τοῦ μιλῶ. «Κύρκο» νὰ τοῦ πῆς, ἀκούει αὐτός. Γιατὶ τὸ ζῶ καταλαβαίνει. Τὰ βάσανά μας, τὴ φτώχεια... ὅλα. Καὶ πὼς ἐγὼ εἶμαι ἄρρωστος, τὸ ξέρει κι αὐτό.

Τὸ κάρρο πῆγαινε βαριά. Οἱ ῥόδες βροντοῦσαν μὲ τὸ ρυθμὸ τους, ἐκεῖνο τὸ ρυθμὸ ποὺ ξέρετε, ποὺ τὸν ἀκοῦτε κάποτε τὴ νύχτα, μόνον αὐτόν, μέσα στὴν πόλι. Ξανάρχισε ὁ γέρος:

— "Ἀκου, βρέ. Αὐριο τ' ἄλογο καὶ τὸ κάρρο καὶ τὴ δουλειὰ θὰ τὴν πάρῃς ἐσύ. "Ἐγὼ δὲν μπορῶ. Ξέρεις ποὺ ἡ μέση μου πονεῖ. Νά, θὰ πέσω. Μοῦ 'πε ὁ γιατρὸς νὰ μὴ δουλεύω. Καὶ τί νὰ κάμῃς, ἔλα ντέ. Ζῆσε χωρὶς δουλειὰ μιὰ φαμίλια, ὀχτὼ στόματα. "Ἐ! ποῦ καταντήσαμε. Νὰ κουβαλᾶμε ἀπ' τὰ Σφαγεῖα. Δυόμιση δραχμὲς τὴν ἡμέρα.

Τί νά κάμης, πῶς ν' ἀνεβῆς σέ νταμάρι, ἄρρωστο κορμί; Κι ἡ ἀδερφή σου κίτρινη, σέ κακὸ χάλι! Ναί, βρέ· ἡ Βγενιώ, τὴν εἶδες πῶς εἶναι; Αὐτὰ θέλουνε γιατρούς, παράδες... Εἴμαστε δυστυχισμένοι, ἄκου, βρέ παιδί. Κύττα νά δουλέψης. Μὴν τὸ κάνης σὰν τὸν ἄτιμο τὸ μεγαλύτερο, ποὺ πῆγε κι ἔγινε θεατρίνος ὁ ἄτιμος κι ἔκανε Φασουλὴ στὸ Βίντσι. Ὁ θεὸς θὰ τὸν παιδέψῃ αὐτόν. Κύτταξε σὺ νά πάρης τὴ δουλειά. Νά πάρης τὸν Κύρκο νά τόνε ξαναπᾶς στὰ νταμάρια, νά βγάλουμε φωμί. Νά γιατρευθῶ κι ἐγώ. Κι ἡ μάνα σου νά μὴ ξενοπλένη, κι ἡ Βγενιώ νά κάνη χρῶμα ποὺ βήχει τὸ κορίτσι... Βήχει, μωρέ. Νά, τὸ λοιπόν. Πιάσε τὰ λουριά. Κατέβα κάτω καὶ πιάσε τὸν Κύρκο. Νά τὸν βγάλῃς ἐδῶ τὸν ἀνήφορο! Ἔλα, σιγά! Χάιδευέ τον στὸν λαιμό. Ἄειντε, Κύρκο...

Τὸ παιδί πήδησε κάτω, ἔπιασε τ' ἄλογο καὶ τραβοῦσε. Ὁ γέρος ἔβλεπε μὲ ἀνάπαυσι τὴ λυγερὴ σκιά τοῦ παιδιοῦ, τὸ τολμηρὸ του χέρι ποὺ κρατοῦσε τὰ λουριά, ἔβλεπε τὴ συνέχειά του. Αὐτὸ τὸ παιδί θὰ γένη καλὸς καρροτσέρης. Ναί, εἶναι τόσο δύσκολο νά ἰδῆ κανεὶς τὸ παιδί του νά μπαίνη στὸν ἴσιο δρόμο, νά παίρνη τὴν πατρικὴ δουλειά καὶ νά τὴν σέρνη στὸ μέλλον, νά τὴν κάνη κάτι αἰώνιο, σὰν νά 'ναι ὁ ἴδιος ὁ γέρος ξαναγεννημένος!

Πέρασαν ἐμπρὸς ἀπὸ κάποιο εἰκόνημα τοῦ δρόμου. Ὁ γέρος ἔβγαλε τὴν ψάθα του καὶ σταυροκοπήθηκε μέσα στὸ σκοτάδι. Ἦταν ἄρρωστος, σακατεμένος, ὅμως δὲν σταυροκοπήθηκε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Εἶπε: «Θέ μου, κάμε νά μὴ βήχη τὸ κορίτσι, ἡ Βγενιώ. Κάμε τοῦτο τὸ παιδί νά πάρη στὰ χέρια του τὸ κάρρο μὲ τὸν Κύρκο. Καὶ γιὰ μένα – ὅ,τι πῆς».

Ἐπειτα συλλογίστηκε τὸ σπίτι του· ἓνα ἄθλιο χάλασμα στοὺς Ἀέρηδες, καὶ μέσα τὰ παιδιά του ποὺ φώναζαν, ἡ γυναῖκα του ἐπάνω σὲ μιὰ σκάφη, τὸ κορίτσι του σ' ἓνα κρεβάτι, μ' ἐκεῖνο τὸ βήχα, ποὺ δὲν μπορεῖς νά τὸν ἀκοῦς, κι ὁ γιατρὸς νά 'ρχεται νά λέη «φάρμακα, ἀέρας, λουτρά», ὅλα τὰ πράματα ποὺ δὲν γίνονται. Τὰ συλλογίστηκε ὅλα. Συλλογίστηκε τὸ λάθος ποὺ ἔκαμε νά παντρευτῆ μεγάλης. Καὶ τὸ δεύτερο λάθος νά κάμη ἕξη παιδιά. Ὅμως καὶ τὰ δυό, γιὰ νά τὰ ξεφορτωθῆ, τὰ 'ριξε στὸ Θεό. Εἶπεν: «Ὁ Θεὸς τό 'θελε. Ὑπομονή». Κι ἔπιασε μὲ τὰ δυὸ χέρια τὴ μέση του, ποὺ τὸν πονοῦσε δυνατά.

* * *

Τὸ κάρρο εἶχε προχωρήσει πολὺ μέσα στὴν πόλι, ὅταν ἄκουσε μιὰ φωνή:

— Ἄλτ!

Ἡ φωνὴ ἐρχόταν ἀπὸ μακριὰ καὶ δὲ κατάλαβεν πὼς ἦταν γι' αὐτόν. Ὅμως τὸ «ἄλτ!» ξανακούστηκε. Τὸ κάρρο σταμάτησε. Τρεῖς στρατιῶτες τοῦ πυροβολικοῦ κι ἓνας δεκανέας, μὲ τὰ ὄπλα στὸν ὦμο, πλησίασαν.

— Ἐλα, κατέβα κάτω, εἶπεν ὁ δεκανέας.

— Σ' ἐμένα τὸ λές;

— Ἄειντε, γειά σου, κατέβα νὰ μὴ χάνουμε καιρό.

— Καὶ γιατί;

— Κουβέντα θέλεις, πατριώτη; Τὸ κάρρο θὰν τὸ πᾶμε στὸν στρατῶνα. Ἐπιστρατεία ἔχομε. Τώρα τὸ μαθαίνεις;

— Ἐπιστρατεία...

— Ναί, γειά σου. Ἀναγκαστικὴ εἰσφορά. Πιάσε ἀπὸ κεῖ νὰ ξεφορτώσουμε... Ἄειντε, γειά σου. Τί ἔχεις μέσα;

— Κοτζᾶμ βόιδι!

— Νὰ τὸ ρίξης κάτω.

— Ἔτσι, μὲς στὸ δρόμο; Γιά στάσου, βρὲ παιδί, τ' εἶναι τοῦτα; Θὰν τὸ πάω στὴν ἀγορά. Ἐχω δουλειά, ἔχω μεροκάματο.

— Τὸ μεροκάματο κυττᾶς, καὶ μὲνε, ἢ ποὺ φεύγει ἀπόψε τὸ σύνταγμα; Χωρατεύεις;

— Γιά ἐξήγα μου, χριστιανέ... Γιά πές μου... πῶς παίρνεις ἔτσι τ' ἄλογο τ' ἄλλουνοῦ, ἀπ' τὸ δρόμο... Ἔτσι τὸ λέει ὁ νόμος;

— Τώρα θὰ σοῦ ἐξηγήσω καὶ τὸ νόμο; Ἐμπρός. Βοηθᾶτε ἀπὸ δῶ. Σύντομα!

Εἶπεν ὁ δεκανέας, κι οἱ στρατιῶτες ἀνέβηκαν στὶς ρόδες. Πιάνοντας κι οἱ τρεῖς, ἔσυραν τὸ βόδι πρὸς τὰ ὄξω. Τὸ μαῦρο σφαχτὸ ἔπεσε μὲ βρόντο βαρὺ κάτω στὸ πεζοδρόμιο.

— Ἐλα, μάρς! εἶπεν ὁ δεκανέας. Κόπιασε κοντά, πατριώτη.

— Ποῦ κοντά;

— Στὸν στρατῶνα, νὰ πάρης τὸν ἀριθμὸ σου. Κι ὕστερ' ἀπ' τὸν

πόλεμο, ἂν γίνῃ πόλεμος, ὕστερ' ἀπ' τὴν ἐπιστρατεία τέλος πάντων, νὰ ῥθῆς νὰ πάρῃς τ' ἄλογό σου καὶ τὸ κάρρο, ἢ νὰ πληρωθῆς ἀπ' τὸ Δημόσιο, ἂν σκοτωθῇ τὸ ζῶ.

Ὁ γέρος γύρισε καὶ κύτταξε τὸ βόδι πού 'ταν πεσμένο στὸ δρόμο. Εἶπε στὸ παιδί του: «Κάτσε αὐτοῦ ὡς πού νὰ ῥθῶ». Τὸ παιδί ἔπεσε ἀπάνω στὸ βόδι καὶ ξεκουράζονταν. Ὁ γέρος ἀκολουθοῦσε τὸ κάρρο. Δὲν ἔλεγε τίποτα. Ἐνας στρατιώτης, ἐκεῖ πού πήγαιναν χωρὶς καμμιὰ κουβέντα, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἄμ' ὅ,τι ἔχουμε καὶ δὲν ἔχουμε, πατριώτη, θὰ τὸ δώσουμε γιὰ τὴν πατρίδα.

Ὁ γέρος μετὰ κάμποση ὥρα τοῦ ἀπήντησε:

— Ποιὸς λέει ὄχι. Γιὰ τὴν πατρίδα εἶν' ὅλα. Μὰ ὁ Θεὸς δίνει σὲ κάποιους, βλέπεις, ἕξι παιδιά. Κι ἐτούτ' ἡ δόλια καρδιά πού ἔχουμε, σάμπως μπορεῖς νὰ τὴν κάμῃς ὅποτε θέλεις πέτρα στὸ νταμάρι; Γιὰ νὰ μὴν ἀκούῃ; Πάντα καρδιά εἶναι.

— Καραβάσης! ἐφώναξε ὁ δεκανέας στὸ στρατιώτη πού 'σερνε τὸ ἄλογο. Τράβα γρήγορα!

Φτάσανε στὸ στρατῶνα κι ἔμπασαν τὸ κάρρο στὴν αὐλὴ φωνάζοντας «ἔ! ὦ! ἴπ!»). Τὸ σύνταγμα ἐτοιμαζόταν. Θὰ 'φευγε τὰ μεσάνυχτα. Ὁ γέρος στάθηκε κι ἄκουγε τὸ θόρυβο τῆς αὐλῆς. Οἱ ἔφεδροι χόρευαν, πηδοῦσαν, τάραζαν τὸν κόσμον μὲ τὶς φωνές. Τὰ τραγούδια, τὰ λιανοτράγουδα, τὰ λησμονημένα, τὰ παλιά, ἤχοῦσαν τόσο χαρωπά, σὲ τόνο πού ποτὲ δὲν τοὺς ἔδωκε τὸ κρασί ποτὲ ὁ ἔρωτας. Τοῦτο τὸ μεθύσι, κι ὁ χάρος κεραστής, πρώτη φορὰ τὸ 'βλεπεν ὁ γέρος. Ἐβλεπε τοὺς χορευτάς, τοὺς τρελοὺς γύρους, τὸ χορευτὴ πού 'τρεμε τὸ κορμί του στὸν ἀέρα, τὸ πηλήκιο πού σφενδονιζότανε ψηλά. Ἀνάμεσα στὸ τραγούδι, χίλιοι θόρυβοι, τῆς καινούργιας ἀρβύλας τὸ βιαστικὸ πάτημα, ἡ προσταγή, τὸ κάρφωμα κασσογιῶν, τὸ φόρτωμα, πετάλων χτυπήματα στὴ γῆ, προσταγές ὠργισμένες, ἄφηναν τὰ τρεξίματα, μεγάλο λαχάνιασμα τῆς ἐπιστρατείας. Πολίτες ἔμπαιναν μέσα ψάχνοντας γιὰ δικούς των, φωνάζοντας ὀνόματα στὸ σωρό. Καὶ διαβάτες καὶ χαμίνια. Καὶ φοῦστες μεταξένιες ἔκαναν θόρυβο, ἀκολουθῶντας κάποιο παιδί, ἔφεδρο, πού πήγαινε νὰ φορέσῃ τὸ σάκκο, πλέοντας μέσα στὴν πλατιὰ στολή. Κάποιοι κρατοῦσαν

ἐκεῖ στήν ἄκρη μιὰ σημαία. Ἐνας παπαῶς ἀπὸ κάτω, φορῶντας φυσεκλίκια σταυρωτὰ στὸ στῆθος, μιλοῦσε στοὺς ἄλλους γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ Χριστό. Ἐνας ἔφεδρος στὸ φανάρι διάβαζεν ἔφημερίδα. Κι ἄλλος ἔγραφε στὸ γόνα μὲ τὸ μολύβι. Τὸ τραγούδι χυνόταν δυνατὸ ἀπὸ στόματα ποὺ γελοῦσαν:

*Καὶ παίρνουν τοὺς ἐπίστρατους
τοὺς παίρνουν ἀπ' τὰ σπίτια τους
νὰ πᾶνε στήν ἀγία Σοφία,
—κλαῖν' οἱ μαννοῦλες τὰ παιδιὰ—
μὲ τὸ μέγα μοναστήρι
κι ὁ Σουλτᾶνος δὲν τὸ δίνει.*

Μέσα στὸ σάλαγο, σκιές, δυὸ-δυό, γλιστροῦσαν κοντὰ στὸν τοῖχο, στὸ σκοτάδι· χέρια ἔπεφταν ἀπάνω σὲ ὤμους, ἀπελπισμένα, πολὺ ἀπελπισμένα. Τὰ λόγια γίνονταν συντρίμματα μέσα στὰ δάκρυα, κι ἔνοιωθες τοὺς μεγάλους χωρισμούς, ποὺ ἔχουν τὴ σιωπὴ καὶ τὴν ἐπισημότητα τοῦ τέλους, τοῦ θανάτου. Χέρια ζαρωμένα ἔσφιγγαν τὰ ζωντανὰ κορμιὰ τῶν ἐφέδρων μ' ὅση δύναμι ἀγκαλιάζει κανεὶς μιὰ ἐνθύμησι, ἓνα σημάδι, μιὰ σκιά, κάτι ποὺ ἔπαυσε πιά νὰ ὑπάρχη. Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν καὶ τὰ μαντήλια ἔπιναν. Ἄκουγες ἓνα φιλί, μιὰ καρδιά ποὺ χτυποῦσε στὸ σκοτάδι.

Ὁ γέρος ἦταν μόνος σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Κανένα δὲν ἤξευρε, καὶ δὲν τὸν ἤξευρε κανένας. Ὅμως προχώρησε στὸ βάθος ἐκεῖ ποὺ ἦσαν ἀραδιασμένα κάμποσα κάρρα καὶ τὸ δικό του μαζί. Ὁ Κύρκος σήκωσε τὸ κεφάλι πρὸς αὐτὸν καὶ φύσηξε μὲ τὰ πλατιά ρουθούνια. Ὁ γέρος ἄπλωσε τὰ χέρια καὶ τὸν ἔπιασε ἀπ' τὸ λαιμό.

Κι ἐκεῖ στὴ γωνιὰ παράμερα, ἓνας ἄνθρωπος μιλοῦσε μ' ἓνα ἄλογο:

— Δὲ θὰ σὲ ξαναἰδῶ... Ἔ, δουλευτή... Ἔ, παλληκάρι... Καὶ στὸ σπίτι δὲν ξέρουν τίποτα... Μήτε ἡ κυρά σου. Μήτε ἡ Βγενιώ, κατάλαβες... Μιὰ φαμίλια σὲ χάνει... Ἦμουν ἄρρωστος, βρὲ Κύρκο, μὰ τώρα εἶμαι πεθαμένος. Πᾶς στὸ καλό. Κι ὅτι θὰ σ' ἔδινά στὸ γυιό μου, κατάλαβες... Στὰ νταμάρια ν' ἀνεβῆς. Νὰ κατεβάσης ἀραμπαδιές.

Δουλευτή, ἔ δουλευτή... Θὰ σὲ πάρουνε... Καὶ ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ πεθάνῃς... καὶ πῶς... Στρατιώτης... Κύρκο, βρέ... ἔ, Κύρκο!... ποῦ μᾶς ἀφήνεις!...

Ἔνας στρατιώτης πλησιάζει ψάχνοντας τὸ σκοτάδι:

— Ἄειντε, καϋμένε γέρο! Τὴ δουλειά σου θὰ ἔχουμε; Ἄειντε νὰ πάρῃς τὸν ἀριθμό.

Ὁ γέρος μπῆκε σ' ἓνα γραφεῖο, πῆρε κάποιο χαρτί, τὸ ἔβαλε στὸν κόρφο. Ἐπειτα βρέθηκε στὸ δρόμο. Πήγαινε ἀργά, μὲ τὸ κεφάλι κάτω, πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἄφησε τὸ σφαχτὸ μὲ τὸ παιδί. Πολλοὶ γύριζαν ἀπ' τὸ στρατῶνα, μοναχοί, καὶ μέσα σ' αὐτοὺς ὁ καρροτσέρης, ὁ πεζός, ὁ γέρος, ὁ πιὸ μοναχός!

